

Scénografie v akci i v pohybu

2.6.2023 - | Městská část Praha 7

Patnáctý ročník Pražského Quadriennale scénografie a divadelního prostoru (PQ) si podmaní především Prahu 7, ale jeho dění se návštěvníci budou moci zúčastnit i na dalších místech Prahy, ať už přímo ve veřejném prostoru, nebo třeba na Divadelní fakultě Akademie múzických umění (DAMU) v Karlově ulici.

Svátek divadla a scénografie proběhne od 8. do 18. června a hlavním centrem festivalu bude Holešovická tržnice. Letošní ročník, který má téma RARE – ve smyslu unikátních přístupů a vzácných uměleckých zkušeností, přinese to nejzajímavější ze světové scénografie a performance.

Jednou za čtyři roky

Každý ročník PQ se připravuje v horizontu čtyř let. Práce na novém ročníku začíná analýzou ročníku předešlého a postupným formováním počáteční vize ročníku nového, a to začátkem roku následujícího po uplynulém festivalu. Na patnáctém ročníku PQ se tedy začalo pracovat již v lednu 2020. „Není jednoduché určit koncepci a hlavní téma tři roky před festivalem a být si jistí, že bude i v době festivalu stále aktuální. Tým je v tu chvíli opravdu malý, zhruba čtyři až pět lidí. PQ zároveň funguje jako kontinuální umělecká platforma, vytváříme průběžně nové aktivity, píšeme grantové projekty s cílem, aby se náplň projektů prolínala s uměleckou vizí připravovaného ročníku. Samotná práce na festivalu je tím pádem naprosto provázaná s průběžnou činností PQ coby platformy a pomáhá nám udržet a rozšiřovat naše mezinárodní vztahy a kontakty,“ říká umělecká ředitelka přehlídky Markéta Fantová.

Čtyřletému cyklu odpovídá i početnost realizačního týmu v jednotlivých letech. Zatímco v prvním roce příprav je, jak už jsme zmínili, tým složen přibližně z pěti osob, v roce realizace, tedy právě nyní, tvoří jádro festivalu kolem třiceti manažerů a produkčních. K tomu je potřeba připočítat desítky externích spolupracovníků, brigádníků, dobrovolníků, mezinárodní umělecký tým PQ a v neposlední řadě i celé produkční skupiny, které připravují expozice v rámci hlavních výstav a přivázejí doprovodné projekty. Tady se pohybuje už v počtu několika stovek osob.

Srdce přehlídky

Hledání prostoru pro další ročník je jedním z prvních kroků v rámci příprav. PQ nemá své vlastní místo a nebyl jím ani Průmyslový palác, kde dříve proběhlo několik ročníků. „Pro všechny vystavující potřebujeme zhruba

10 000 m², což se v Praze snadno najít opravdu nedá. Vymyslet, kam nový ročník umístit, je tedy oříšek. Zvažovali jsme několik možností včetně Veletržního paláce a Kongresového centra na Vyšehradě. Vyhrála ale myšlenka zúročit dlouhodobé snahy a zkušenosti PQ, které svým programem dokáže oživit a zviditelnit městskou část, jejíž součástí je aktivní komunita. Dlouhodobě se s týmem věnujeme myšlence, že kulturní program živých akcí dokáže oživit i komplikovaný městský prostor, jako je právě Holešovická tržnice. Tato myšlenka se promítá i do naší Výstavy divadelního prostoru. Zároveň historie celého místa podněcuje fantazii. Hlavní téma RARE je, stejně tak jako většina scénografií, úzce spojené s prostorem Holešovické tržnice,“ prozrazuje Markéta Fantová. Nikdo ale před lety nemohl očekávat, že v době PQ bude u tržnice hrozit odklonění tramvají, nebude dokončena lávka spojující Karlín a ostrov Štvanice s Holešovicemi a z okolí tržnice bude přikopová překážková dráha. „Jsme zvědaví, jak to našich zhruba 50 000 návštěvníků zvládne,“ dodává smířeně Fantová.

Mimo brány tržnice

Holešovická tržnice není jediným místem, kde se letošní ročník PQ bude odehrávat. Mezi další prostory patří Veletržní palác Národní galerie Praha, v jehož pátém patře budou probíhat dvě výstavy – Fragmenty II, které na příkladu scénografických modelů, maket nebo divadelních kostýmů ukazují rozmanitost tvůrčích přístupů, použití materiálů a manipulace s měřítkem – a Výstava divadelního prostoru, jež představuje netradiční divadelní prostory a zkoumá, jakým způsobem fungují jako místa setkávání a vytváření nových komunit. Prostory Malé dvorany pak ožijí svými vystoupeními performerů z celého světa. „Dalším důležitým místem letošního PQ je budova DAMU, která bude středem PQ Studia – aktivní vzdělávací a performativní platforma sestávající ze tří kurátorských sekcí, které podporují práci a rozvoj začínajících umělců, profesionálních designérů a pedagogů v oblasti umění. Součástí programu na DAMU, ale i v dalších částech veřejného prostoru Prahy bude také PQ Studio Stage, jindy známé pod názvem Zlomvaz, což je několikadenní festival studentských představení a začínajících umělců. V neposlední řadě proběhne mnoho performancí po celé Praze, například na ostrově Štvanice,“ prozradil manažer programu Pavel Kraus.

Světový unikát

PQ je naprosto unikátní světovou přehlídkou a měli bychom být opravdu hrdí na to, že se koná právě u nás v České republice. Podobná akce s tak obrovskou účastí zemí nikde jinde na světě neexistuje. „Ojedinělý je i způsob spolupráce mezi naším pražským týmem a kurátory výstav zapojených zemí a regionů. Jde v podstatě o zcela jedinečný způsob mezinárodní spolupráce, a to včetně obrovské zahraniční finanční spoluúčasti na celém festivalu. OISTAT (Mezinárodní organizace scénografů, divadelních architektů a techniků, pozn. red.) pořádá každé čtyři roky scénografickou výstavu pod názvem World Stage Design. Ta je rozsahově menší a spíše než na reprezentace jednotlivých zemí a regionů se zaměřuje na individuální umělce. V několika dalších zemích se pak ještě pořádají různá scénografická bienále, ale ta mají spíše regionální charakter,“ říká Markéta Fantová.

Šetřit se musí

PQ se svou svébytnou dynamikou není typickým festivalem ani z pohledu financování. „Hlavním zdrojem financí je Ministerstvo kultury ČR (MK ČR) jako pořadatel akce a tento příspěvek se za několik posledních ročníků pohybuje kolem 40 milionů Kč, rozložených vždy do čtyř let. Dále se nám daří získat podporu hlavního města Prahy nebo nyní z Národního plánu obnovy. Důležité pro udržitelnost PQ jako platformy je zapojení do různých mezinárodních projektů, podpořených například z programu Kreativní Evropa nebo Erasmus+. Celkové náklady na realizaci festivalu jsou ale několikanásobně vyšší než zdroje, kterými realizační tým PQ disponuje,“ říká generální manažerka Quadriennale Michaela Buriánková. Všechny vystavující země a regiony tak hradí expozice kompletně z vlastních zdrojů, včetně jejich dopravy a instalace, a umělci v doprovodných programech získávají od PQ pouze symbolický příspěvek. Jde tedy o naprosto nekomerční festival, který je ale pro odbornou veřejnost natolik významný, že se do Prahy jednou za čtyři roky sjede několik tisíc umělců, teoretiků, producentů i studentů z více než stovky zemí. „Valná většina účastníků si výstavy přiváží. Některé země, jak v tomto, tak v minulém ročníku, dokázaly vyrobit celou výstavu zde, je jich ale minimum. Pro týmy z jiných zemí je složité zorientovat se na našem trhu, zároveň je pro ně logisticky náročné sehnat prostor a pracovní sílu, kde by výroba proběhla. Toto se v době covidu a po něm výrazně zhoršilo. Dílen, ve kterých se scénografie vyrábí, je teď méně než před pandemií a i česká divadla mají potíže zajistit výrobu svých vlastních scén,“ doplňuje umělecká ředitelka Fantová.

Celosvětový svátek divadla

I přes finanční náročnost účasti se na PQ prezentuje řada států a zahraničních umělců. „V hlavních

výstavách, tj. ve Výstavě zemí a regionů a ve Studentské výstavě, přivítáme umělecké skupiny z téměř šedesáti zemí a regionů z celého světa, ze všech trvale obývaných kontinentů. Velikost jednotlivých týmů se však bude velmi lišit, některé budou čítat pouze jednotky zástupců, ale očekáváme i velké skupiny o desítkách členů. Celkově bych počet kurátorů, umělců a produkčních, kteří přijedou prezentovat na PQ v rámci hlavních výstav, odhadla téměř na dva tisíce," říká manažerka výstav Magdaléna Brožíková. V rámci dalších programových sekcí PQ se představí tvůrci z přibližně 40 zemí - návštěvníci budou mít možnost zažít vystoupení peruánských či jihokorejských performerů nebo nahlédnout do prostor moderního kulturního centra v ugandské Kampale či do nárazníkové zóny protínající Kypr.

Systém výběru výstavních projektů se v jednotlivých sekcích PQ liší. K hlavním výstavám je potřeba vytvořit ještě další živé projekty a výstavy, jež přilákají umělce, mladé tvůrce, teoretiky, pedagogy a studenty, kteří žádnou zemi nezastupují. Je to důležité, protože bez těchto projektů by se nerozšiřovala síť kontaktů a neobnovovaly by se ani týmy zahraničních výstav. „Hlavní výstavy mají své týmy, které se vybírají v každé účastnící se zemi/regionu s ohledem na to, kdo je hlavním organizátorem. Mohou jím být nezávislé organizace, státní neziskové organizace, umělecké asociace, univerzity a podobně. My o této části výběru nerozhodujeme, pouze pracujeme s vybraným týmem," prozrazuje Fantová a doplňuje: „Všechny ostatní projekty, jako jsou PQ Performance, PQ Studio, PQ Talks, Fragmenty II, Výstava divadelního prostoru a 36Q°, mají své vlastní otevřené výzvy a každý projekt má zároveň svého kurátora, který se mnou - uměleckou ředitelkou festivalu - spolupracuje na udržení konceptu jednotlivých projektů v rámci hlavního tématu. Kurátor je pak zodpovědný za výběr finálních představení, přednášek, workshopů či studentských performancí.“

Podobně jako ve sportovních soutěžích vyřadilo PQ v souladu s postojem MK ČR z účasti v hlavních výstavách Rusko a Bělorusko. „Pro jednotlivé umělce, kteří by navrhli projekty v rámci otevřených výzev, jsme měli podmínku, že nesmí být napojeni na žádnou ruskou či běloruskou státní instituci nebo být jimi sponzorováni. Vzhledem k celkové situaci, včetně té vízové, se nám ale žádní samostatní ruští či běloruští umělci do výzev nepřihlásili," uvádí umělecká ředitelka PQ. Divadlo a scénografie jsou zrcadlem současného dění, tím pádem se v nich odrážejí i různé politické tenze. „Do příprav PQ se to příliš nepromítá, někdy je to ale patrné v obsahu výstav nebo diskuzí," doplňuje Markéta Fantová.

Unikátní zážitky

Je možné něco jako scénografii nebo divadelní architekturu vůbec vystavovat? Představa montovaných stánků, jež známe z nejrůznějších oborových výstav a veletrhů, je lichá. „Stánek je jen prázdný obal, do kterého se vsouvá nějaký komerční obsah nebo produkt. Scénografie je naopak všemi smysly uchopitelné prostředí, které vzniká podle určité prostorové dramaturgie, a každá její část by měla mít svou úlohu. Není to pozadí k akci, ale akce sama. Zároveň je součástí většího celku a jako taková existuje jen v momentě představení, pro něž vznikla. Proto se čím dál tím větší množství zemí snaží o vytvoření performativního, aktivního a imerzivního prostředí, určeného k zážitku. Na PQ tedy nikoli jen uvidíte, ale hlavně zažijete spoustu unikátních momentů," říká Fantová.

Česká stopa

České zastoupení na Výstavě zemí a regionů bude v režii vizuálního umělce Davida Možného, který na PQ představí instalaci Limbo Hardware. Jejím prostřednictvím budeme moci nahlédnout do několika stísněných alternativních světů, které v určitých momentech ožijí minimalistickou performancí. Studentskou výstavu Obálkové divadlo připravili studenti DAMU. Bude fungovat jako poštovní přepážka, na níž si návštěvníci vyberou tzv. dopisovou inscenaci, kterou poté přímo z výstavy odešlou svým přátelům a známým a vyzvou je tím, aby si představení, ať už sami pro sebe

nebo pro své okolí, zahráli.

„Na obě výstavy byla vypsána otevřená výzva a za výběrem vítězných projektů stojí komise nominovaná MK ČR. Ta byla složená z odborníků rozličných profesí v odvětví kulturní sféry tak, aby byla schopna kriticky zhodnotit různé aspekty návrhů od těch uměleckých až po produkční, a vybrat tak projekty s největším potenciálem,“ prozrazuje Markéta Fantová.

Festival ve značné míře cílí na odborné publikum, ale program je zajímavý i pro širší veřejnost, která se o divadlo, scénografii a kulturu zajímá. V neposlední řadě je určen i pro komunitu spojenou s životem v Holešovické tržnici. „Samozřejmě bychom byli rádi, kdyby si návštěvníci odnesli novou inspiraci, nápady a hlavně nezapomenutelné a zcela unikátní zážitky,“ uzavírá povídání s realizačním týmem PQ Markéta Fantová.

KDE SE VZALO PQ?

Pražské Quadriennale scénografie a divadelního prostoru vzniklo v roce 1967. Jeho zrodu předcházela úspěšná výstava československé výpravy na bienále umění v brazilském São Paulu, která připomněla významné počiny českého a slovenského scénického výtvarnictví z let 1914–1959. Autorem výstavy byl František Tröster, zakladatel katedry scénického výtvarnictví na pražské DAMU a dědeček současné umělecké ředitelky PQ Markéty Fantové.

Cílem PQ bylo a je shromáždit to nejlepší z divadelního designu, scénografie a divadelní architektury a představit dění v tomto oboru profesionálům, studentům i laické veřejnosti. Neméně důležitým cílem PQ je umožnit mezinárodní divadelní komunitě setkat se, společně diskutovat a navzájem se inspirovat a ovlivňovat.

První ročník PQ se konal v Bruselském pavilonu převezeném z bruselské výstavy Expo 58 na Výstaviště (tehdy Park kultury a oddechu Julia Fučíka). Zúčastnila se ho dvacítko zemí. Založena zde byla i hlavní cena festivalu Zlatá triga, kterou napoprvé získala Francie. Ta dříve světové scénografii významně udávala tón; ostatně francouzština byla i hlavním dorozumívacím jazykem prvních ročníků Pražského Quadriennale.

Co si na Pražském Quadriennale nenechat ujít?

Markéta Fantová, umělecká ředitelka

Určitě je nejlepší vybrat kousek z každé programové sekce. Každá z nich nahlíží na scénografii z jiného úhlu. Fragmenty II, jak už název projektu napovídá, seznámí návštěvníky s kreativním procesem jednotlivých scénografů prostřednictvím scénických a kostýmních modelů. Modely, stejně jako kresby nebo digitální návrhy, rozkrývají myšlení jednotlivých tvůrců. Výstava divadelního prostoru pak poukazuje na širokou škálu prostorových možností, které slouží k performancím v různých částech světa. PQ Performance ukazují scénografii v tom nejpravdivějším živém formátu. PQ Talks a Cena za nejlepší publikaci pak otevírají témata, o kterých je důležité debatovat, jako jsou například udržitelnost a ekoscénografie nebo nové formy výuky. Dále poukazují na to, co je v oboru zmapováno, ale i na to, co se právě utváří. 36Q° pak polemizuje s možnostmi využití digitálního prostředí k performanci. To vše jsou jasné náhledy na problematiku scénografie a současného divadla vůbec.

Výstavy zemí a regionů a Studentská výstava jsou pak nejpřístupnější části PQ, které nabízejí pestrou mozaiku inspirací a nápadů ze všech koutů světa.

Magdaléna Brožíková, manažerka výstav

Jako manažerka hlavních výstav si rozhodně nenechám ujít ani jednu, ale abych pro představu uvedla nějaký konkrétní příklad, tak na Výstavě zemí a regionů se kromě již zmíněné české expozice těším například na brazilskou imerzivní senzorickou instalaci Encruzilhadas: Věříme v křižovatky, na které se podílely desítky umělců a zvukových inženýrů z Brazílie a v rámci níž během jednoho z večerů proběhne v Holešovické tržnici také brazilská street party. Ze studentských projektů jsem mimo jiné zvědavá na vyvrcholení estonské výstavy Laboratoř figurativního myšlení: Máš jenom okamžik, které bude po několika večerů spočívat v antimódní přehlídce na mole na Hlavním náměstí Holešovické tržnice za doprovodu techna.

A když už jsme u hudby, doporučuji na

PQ zůstat i po skončení otevírací doby výstav. Ve spolupráci se studenty DAMU jsme dali dohromady večerní hudební program PQ Chill, během kterého vystoupí spousta kapel a DJs, ať už přímo v Holešovické tržnici, na DAMU nebo na druhém břehu řeky v Přístavu 18600 či v Baden Baden na Štvanici. V neposlední řadě bych si nenechala ujít ani silent disco, které u nás příliš často nebývá.

Slavnostní zahájení PQ se uskuteční 7. června od 18 hodin v Holešovické tržnici. V tento den bude také zdarma otevřena Výstava zemí a regionů, stejně jako doprovodný zahajovací program: speciální performance v režii Jana Mocka a audiovizuální show japonsko-kanadského umělce Jesseho Kandy.

Cílem letošního ročníku je v první řadě setkávání, a to naživo. Proto se i celý tým PQ těší na své návštěvníky. Program festivalu najdete na www.pq.cz a již nyní jsou v prodeji 1-, 3- a 11denní festival passy a jednodenní vstupenky, které jsou dostupné na platformě GoOut.net. Část programu letošního PQ bude i volně přístupná, konkrétně programové sekce PQ Performance a Studentská výstava

<https://www.praha7.cz/scenografie-v-akci-i-v-pohybu>